

Bij Snotneusje voor kogels

Canadese gevechtswagens rolden op 7 mei 1945 onder gejuich de Dam op. En toen ging het mis. Duitse militairen schoten met scherp op de menigte vanuit De Grootte Club. Er vielen veel doden. Sommigen vonden dekking achter een draaiorgel: Het Snotneusje.

Koen Kleijn

Op 7 mei 1945 trok Joop van Beek (15) uit de Barentszstraat naar de Dam: het gerucht ging dat de Canadezen daar zouden arriveren. "Aangekomen op de Dam heerste er een feestelijke stemming. Er speelde zelfs een draaiorgel." Het feestgedruis sloeg, zoals bekend, om in een bloedbad. Duitse militairen openden vanuit het gebouw van De Grootte Club het vuur op de menigte. In paniek zochten de feestvierders dekking, maar het open plein bood nauwelijks toevlucht. Men verschool zich achter lantaarnpalen, achter de kioskjes in het Damplantsoen, achter een camerawagen die met de Canadezen de stad was binnengereeden, en achter dat draaiorgel. Joop van Beek hoorde toen hij thuiskwam dat zijn buurmeisje Rika Overdijk was omgekomen.

Journalist Wiel van der Randen stond aan de andere kant van het plein op het dak van de sacristie van de Nieuwe Kerk, vanwaar hij goed uitzicht hoopte te hebben op de komst van de Canadezen. Hij deed op 8 mei verslag in de *Katholieke Illustratie*. De dag begon met de reguliere aflossing van de wacht in De Grootte Club: 'Onder doodse stilte werd op de zonbeschenen en druk bevolkte Dam de Duitse wacht in de Grootte Club afgelost. De Duitsers zongen ditmaal niet, ze hadden inderdaad een excuus, maar het rhythmische geluid van met ijzer beslagen soldatenzolen op het plaveisel, dat vijf jaren op onze zenuwen had gewerkt, irriteerde nog even erg. Er was één troost: het zou de laatste wacht zijn.'

Amsterdamse vriendin

Terwijl de massaal toegestroomde Amsterdamers wachtten op de bevrijders, weerklonken er opeens salvo's. Het was goed mis, zag ook Van der Randen. 'Een donderende vuurstoot volgde en een bundel zware-machinegeweerprojectielen veegde over het plein. In hun krankzinnige angst raakten kinderen en vrouwen onder de voet, moeders verloren hun kinderen, en vrouwen raakten hun mannen kwijt. (...) In ongelofelijk korte tijd was de Dam leeg. Een scheefgezakt pierement, welks laatste vrolijke tonen door de moordende

kogels werden gesmoord, bleef eenzaam achter.'

Ook Louise Selter (1927) herinnerde zich de schietpartij. Het was haar achttiende verjaar-

'Het leek alsof de Duitse militairen extra getergd waren door het kleine draaiorgel dat speelde'

dag; ze liep met een collega van haar werk in de Bonneterie naar de Dam: "We sloegen vanaf het Rokin de hoek naar de Dam om, liepen een meter of zeven, en toen klonken plotseling de

schoten. Twee Duitse soldaten, met van die weerzinwekkende petten op hun hoofd, maaiden met hun machinegeweren over de Dam. Het leek alsof ze extra getergd waren door het kleine draaiorgel dat speelde."

Volgens de officiële telling vielen er 22 doden en honderden gewonden. De Stichting Memorial voor Damslachtoffers 7 mei 1945, opgericht in 2012, deed uitgebreid onderzoek en stelde vast dat er veel meer doden waren: minstens 32 Nederlanders en zo'n 20 Duitsers. De operaties van de Binnenlandse Strijdkrachten (BS), die belangrijke panden rond de Dam in handen probeerden te krijgen, speelden een rol. Mogelijk was ook het optreden van de BS tegen de Amsterdamse vriendin van een Duitse marine-man reden om het vuur te openen.

Het 'scheefgezakte pierement' was Het Snotneusje. Kogels hadden het draaiorgeltje geraakt en bovendien was er in de nasleep van de schietpartij een auto van de Grüne Polizei

Kogelgaten weer zichtbaar

Met het oog op de herdenking van 75 jaar bevrijding heeft het Amsterdam Museum de laatste maanden met externe deskundigen Het Snotneusje onderzocht, gereconstrueerd en voorzien van de oorspronkelijke beschildering uit de meidagen van 1945. Een ingewikkelde opdracht, er zijn alleen zwart-witbeelden van het draaiorgel. De kogelgaten van de schietpartij op de Dam van 7 mei 1945, die eerder weggewerkt waren, zijn na restauratie weer zichtbaar.

schuilen

→ Draaiorgel Het Snotneusje is vanwege 75 jaar bevrijding opgeknapt.
FOTO STADSARCHIEF AMSTERDAM

tegenaan gereden, waardoor een wiel was afgebroken. Omdat er na de bevrijding grote behoefte was aan vermaak, werd het snel opgelapt door de firma Perlee en ging het de straat weer op.

Nieuw gecomponeerd

De historische rol die Het Snotneusje op die 7de mei speelde, was in 1992 reden voor het Amsterdam Museum om het aan te kopen. Het '48 toets draaiorgel' was het kleinste type, vandaar de naam 'Snotneusje'. Karel Struys – schoonzoon van de grote orgelbouwer Gijs Perlee – had het in 1935 gebouwd. Bij een eerdere restauratie waren twee kogels verwijderd; één kogel bleef achter, omdat wegnemen het orgel te zeer zou beschadigen. De kogels werden door Ewout Meulmeester, secretaris van de Schietvereniging Westerpark, geïdentificeerd als 9x19 millimeter-patronen, gangbare munitie voor pistolen en pistoolmitrailleurs. De

Luger P08 was een pistool met dit kaliber in de Eerste en de Tweede Wereldoorlog, het machiepistool MP38 in de Tweede Wereldoorlog.

Draaiorgel Het Snotneusje moest een belangrijke rol krijgen in de oorlogshedenkingen dit jaar, 75 jaar na de bevrijding. Op 5 mei zou Het Snotneusje bij de bevrijdingsfeesten op de Dam staan en op 7 mei daar spelen in aanwezigheid van nabestaanden van mensen die omgekomen zijn tijdens de schietpartij. Op de binnenplaats van het Amsterdam Museum stond voor 10 mei nog een bevrijdingsconcert van de Amsterdamse Tramharmonie op het programma, waarbij Het Snotneusje mee zou spelen in een voor die gelegenheid gecomponeerd stuk. Maar de coronapandemie heeft ook hier een stokje voor gestoken.

Koen Kleijn is hoofdredacteur van Ons Amsterdam, dat in het meinummer een uitgebreide versie van dit artikel publiceert.

Primeur 1940

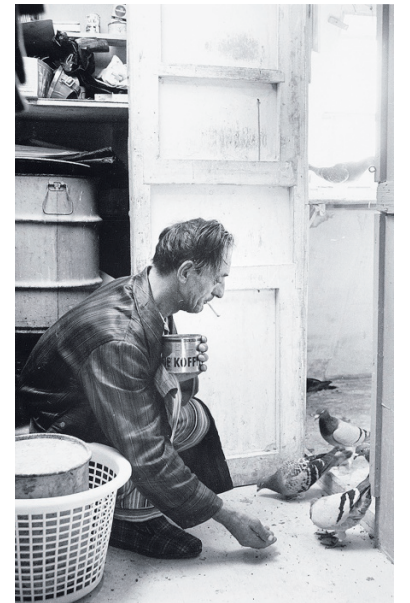
Ook de duiven waren mijkpunt

De Duitse bezetter had het direct bij het begin van de bezetting voorzien op de Amsterdamse duiven.

Juni 1940 werd een speciale politie-eenheid opgericht: de Duivenbrigade. De angst was groot dat de talrijke duivenmelkers in de stad hun vogels zouden gaan gebruiken voor het verzenden van geheime boodschappen.

Een van de eerste verordeningen van de Duivenbrigade was het verbod 'duiven van elken aard vrij te laten vliegen'. Ook werden alle Amsterdamse duiven geregistreerd: tussen 1940 en 1942 zaten er in totaal 32.709 duiven in afgesloten duiventillen.

Vanaf 1942 werden alle Amsterdamse duiven in opdracht van de Duitsers afgemaakt. Het bewijs dat de duiven inderdaad onschadelijk waren gemaakt, bestond uit afgehakte, geringde pootjes en veren. Dat er toch nog duiven de dans wisten te ontspringen, blijkt uit een register over de jaren 1943-1944, met signaleerde duivenvluchten boven de stadsdaken.

→ Duivenmelker in de Laurierstraat.
FOTO STADSARCHIEF AMSTERDAM

Amsterdammer 1944

Jaap van Praags zaak geroofd

Op 30 april 1944 werd de Duitse bewindvoerder Erich Nestel voor 11.000 gulden officieel eigenaar van His Masters Voice, de platenzaak aan het Spui van Jaap van Praag. Nestel was eerder tijdens de bezetting, in augustus 1941, ineens opgedoken voor de toonbank: "Sind Sie der Jude Van Praag?" Hij nam toen als door de autoriteiten aangestelde niet-Joodse bewindvoerder de winkeleiding over van Jaap van Praag.

Op het moment van de 'verkoop' sleet de latere Ajaxvoorzitter zijn dagen doodstil op een stoel op zijn onderduikadres, boven een fotozaak op de Overtoom. Maar wel elke dag onberispelijk in een van zijn vijf maatpakken. Na de bevrijding door de Canadezen kon Van Praag eindelijk weer terug naar zijn zaak. Nestel wist te ontkomen naar Duitsland.

→ Ajaxvoorzitter Jaap van Praag (links) in 1968. FOTO ANP

Zoekplaatje

Hoe goed kent u de stad?

Amsterdam zit vol verborgen schatten. We rijden, fietsen of lopen er dagelijks langs. Maar hoe goed kennen we de stad? Vorige week waren we in Slotermeer bij het in 1958 door wethouder Van 't Hull geopende Hotel Slotania, een ontwerp van architecten Bloemsma en Knijtijzer. Winnaar is Rob Berkhout uit Wormer.

Welke plek met historie zoeken we deze week? Inzendingen voor maandag 12.00 uur naar: zoekplaatje@parool.nl

FOTO NOSH NENEH

Colofon

De geschiedenispagina's worden gemaakt in samenwerking met *Ons Amsterdam* (onsamsterdam.nl). Coördinatie: Peter de Brock.